

Inkomstfördelningsundersökningen

Referensår

2001

Produktkod

IF0103

A. Allmänna uppgifter

A.1 Ämnesområde

Hushållens ekonomi

A.2 Statistikområde

Inkomster och inkomstfördelning

A.3 Statistikprodukten ingår i Sveriges officiella statistik

Statistikprodukten i sin helhet ingår i Sveriges officiella statistik

A.3 Statistikprodukten ingår inte i Sveriges officiella statistik

A.4 Ansvarig

Myndighet/organisation: Statistiska centralbyrån (SCB)

Adress:

Kontaktperson: Åsa Karlsson

Telefon: 019-17 68 82

Telefax: 019-17 70 87

E-post: asa.karlsson@scb.se

A.5 Producent

Myndighet/organisation: Statistiska centralbyrån (SCB)

Adress:

Kontaktperson: Åsa Karlsson

Telefon: 019-17 68 82

Telefax: 019-17 70 87

E-post: asa.karlsson@scb.se

A.6 Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet föreligger inte.

A.7 Sekretess och regler för behandling av personuppgifter

I myndigheternas särskilda verksamhet för framställning av statistik gäller sekretess enligt 9 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100).

Vid automatiserad behandling av personuppgifter gäller reglerna i personuppgiftslagen (1998:204). På statistikområdet finns dessutom särskilda regler för personuppgiftsbehandling i lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

A.8 Gallringsföreskrifter

HEK berörs ej av gallringsföreskrifter.

A.9 EU-reglering

Inga tvingande EU-direktiv finns på inkomststatistiken.

A.10 Syfte och historik

Syftet är att kartlägga den disponibla inkomstens fördelning bland olika hushåll samt belysa inkomststrukturen. Uppgifter från undersökningen finns för åren 1975, 1978 samt 1980-2001. För vissa år kan förmögenhetsfördelningen bland hushållen beskrivas.

A.11 Statistikanvändning

Undersökningen används framförallt av departement, statliga myndigheter, utredningar, intresseorganisationer, forskningsinstitutioner, nyhetsmedia och privatpersoner för att belysa inkomstfördelningen för hushåll och individer.

HEK utgör basmaterial i SCB:s mikrosimuleringsmodell FASIT. I FASIT-modellen är det möjligt att simulera budget- och fördelningseffekter av ändringar i skatte- och bidragssystem.

A.12 Uppläggning och genomförande

HEK är en urvalsundersökning som genomförs varje år. Populationen består av samtliga hushåll och individer som var folkbokförda i landet någon gång under undersökningsåret. Som urvalsram används Registret över totalbefolkningen (RTB). Urvalet utgörs av individer som är 18 år eller äldre. Både urvalspersonen och de personer som tillhör hans/hennes hushåll ingår i undersökningen. Urvalsstorleken har under åren varierat mellan ca 10 000 och ca 19 000 individer (hushåll). Från och med undersökningsåret 2000 samordnas urvalet med SCB:s Longitudinella Inkomst databas (LINDA). Urvalsstorleken år 2001 var 15 000 individer (hushåll). Genom samordningen med LINDA ges möjlighet att följa urvalspersonerna och deras hushåll över flera år.

Datainsamlingen sker genom en telefonintervju och genom insamling av uppgifter från administrativa register. För individer som under inkomståret redovisat realisationsvinster/-förluster vid försäljning av t.ex. värdepapper och fastigheter görs sedan 1995 datainsamling via självdeklarationer.

Vid intervjun, som genomförs under januari-april året efter undersökningsåret, ställs frågor om hushållets sammansättning, uppgifter om boende och boendeutgifter. För individerna i hushållet ställs också frågor om sysselsättning, arbetstid, yrke, barnomsorg, utgifter för tandvård, läkemedel och sjukvård.

Uppgifter om inkomster, ersättningar, bidrag och skatter m.m. samlas in från Riksskatteverket, Riksförsäkringsverket, Centrala studiestödsnämnden, kommunerna m.fl. administrativa register. För beräkning av inkomst från näringsverksamhet, olika intäkts- och kostnadsposter för näringsidkare m.m. har uppgifter från standardiserade räkenskapsutdrag (SRU) använts.

A.13 Planerade förändringar i kommande undersökningar

B. Kvalitetsdeklaration

0 Inledning

1 Innehåll

1.1 Statistiska målstorheter

De statistiska storheter som skattas är i första hand den disponibla inkomsten och inkomststrukturen för olika typer av hushåll. För att göra hushållens disponibla inkomster jämförbara används en konsumtionsenhetsskala som tar hänsyn till hushållets sammansättning. Indelning görs efter hushållstyp.

För individer redovisas bl.a. arbetsinkomst, skatt. Indelning görs i första hand efter ålder, kön, socioekonomisk indelning.

Från undersökningen redovisas medianer, medelvärden och antalsskattningar. För att mäta inkomst- och förmögenhetsfördelningen beräknas bl.a. Gini-koefficienten. Redovisning görs också efter decilgrupper.

1.1.1 Objekt och population

Målpopulation utgörs av samtliga individer som varit folkbokförda i Sverige någon gång under undersökningsåret samt deras hushåll. Personer som är tillfälligt borta, men som förväntas återkomma ingår i hushållet. Barn som bor lika mycket hos båda föräldrarna räknas med om de är folkbokförda i det aktuella hushållet. Den huvudsakliga redovisningen görs för de individer/hushåll som var folkbokförda i Sverige både den 1 januari och den 31 december undersökningsåret. Institutionshushåll ingår inte i redovisningen.

De hushållsbegrepp som redovisas är kosthushåll och familjeenheter. Kosthushåll är huvudbegreppet och kan redovisas fr.o.m. 1991 års undersökning. För jämförbarhet över en längre tidsperiod används familjeenheter.

Kosthushållet utgörs av alla personer som bodde i samma bostad och som hade gemensam "hushållning". Familjeenheten omfattar en eller två vuxna som

är gifta/sammanboende samt ev. barn under 18 år. Ett hemmavarande barn 18 år eller äldre bildar en egen familjeenhet. Ett kosthushåll kan bestå av flera familjeenheter.

1.1.2 Variabler

De viktigaste variablerna i HEK kan delas in i bakgrunds-/klassificeringsvariabler, inkomstvariabler samt skatte- och avdragsvariabler. Nedan redovisas några av de viktigaste variablerna i undersökningen

Bakgrunds- och klassificeringsvariabler

De viktigaste bakgrunds- och klassificeringsvariabler är hushållstyp (kosthushåll och familjeenhet), konsumtionsenhet, ålder, kön, sysselsättningsgrad, socioekonomisk indelning. Kön och ålder hämtas från urvalsramen RTB (SCB:s register över totalbefolkningen). Övriga variabler härleds med hjälp av uppgifter från intervjun och administrativa register.

Inkomstvariabler

Ett stort antal inkomstvariabler härleds från administrativa register. Det gäller löneinkomst, företagarinkomst, sammanräknad förvärvsinkomst och arbetsinkomst som är inkomster

kopplade till förvärvsarbete.

Inkomst av kapital är summan av ränta, utdelning och reavinst.

Faktorinkomst är summan av löneinkomst, företagarinkomst, inkomst från fåmansföretag och inkomst av kapital. Disponibel inkomst är huvudinkomstbegrepp vid redovisning av inkomstfördelningen. Disponibel inkomst är summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster minus skatt och övriga negativa transfereringar.

Förutom de skapade inkomstvariablerna finns variabler inom olika transfereringsområden.

Ersättningar i samband med sjukdom

Sjukpenning, havandeskapspenning, rehabiliteringsersättning m.m.

Pensioner och livräntor

Pension, delpension, livränta, handikappersättning m.m.

Familjestöd

Bostadsbidrag, socialbidrag, underhållsbidrag, barnbidrag, föräldrapenning m.m.

Studiestöd

Studiemedel (lån och bidrag), studiebidrag, vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag för doktorander m.m.

Arbetsmarknadsstöd

Dagpenning vid arbetslöshet, kontant arbetsmarknadsstöd, ALU-ersättning, övriga utbildningsbidrag m.m.

Ersättning i samband med militärtjänst

Dagersättning och uttryckningsbidrag i samband med värnpliktig grundutbildning m.m.

Övriga positiva transfereringar

Vårdbidrag, närstående penning, dagpenning vid repetitionsutbildning och civilförsvarsutbildning m.m.

Skatte- och avdragsvariabler

Skatte- och avdragsvariabler hämtas från administrativa register (taxeringsuppgifter från RSV). Det gäller statlig och kommunal inkomstskatt på förvärvsinkomster, kapitalskatt, förmögenhetsskatt, fastighetsskatt, slutlig skatt.

Dessutom finns uppgift om allmänna egenavgifter och egenavgifter för företagare.

I undersökningen finns också variabler som används vid beräkning av skatt, t.ex. underlag för fastighetsskatt, pensionsavgifter, sjukförsäkringsavgifter, grundavdrag, skuldräntor, särskilt grundavdrag, realisationsförluster, allmänna avdrag.

1.1.3 Statistiska mått

Följande skattningar avseende individer och hushåll redovisas: medelvärde, median, totalsumma, antalsskattningar och gini-koefficient. Gini-koefficienten används för att redovisa ojämnheten i inkomst- och förmögenhetsfördelningen. Koefficienten kan anta ett värde mellan 0 och 1. Ett högt värde visar på större ojämnhet än ett lågt värde. För medelvärden, antalsskattningar och gini-koefficient beräknas osäkerheten med hjälp av skattade standardavvikelser (dubbla medelfel).

1.1.4 Redovisningsgrupper

De statistiska målstorheterna skattas för ett flertal redovisningsgrupper som skapas med hjälp av olika bakgrundsvariabler och hjälpvariabler. Redovisningar görs framförallt efter hushållstyp, kön och ålder. Andra möjliga indelningar är efter arbetstid under året,

förvärvsarbetande/ej förvärvsarbetande, socioekonomisk indelning, företagare, födelseland samt efter olika fraktilindelningar (t.ex. decilgrupper).

I den officiella publiceringen görs ingen redovisning på regional nivå eftersom urvalsstorleken endast medger redovisning för H-region. I den totalräknade inkomststatistiken (IoF) redovisas däremot uppgifter på kommunnivå.

1.1.5 Referenstider

Hushållets sammansättning avser förhållandet den 31/12 undersökningsåret. För övriga uppgifter som ingår i undersökningen så utgörs referensperioden i allmänhet av undersökningsåret (kalenderåret/inkomståret).

1.2 Fullständighet

De inkomstuppgifter som finns i undersökningen samlas in från olika typer av register. Det innebär att exempelvis "svarta" inkomster saknas i statistiken.

Överföringar mellan hushåll saknas också, t.ex. ekonomiskt stöd som vissa föräldrar ger sina vuxna barn. Ungdomarnas verkliga ekonomiska standard underskattas därmed i statistiken.

2 Tillförlitlighet

2.1 Tillförlitlighet totalt

Liksom alla statistiska undersökningar är undersökningen om Hushållens ekonomi behäftad med viss osäkerhet. I avsnitt 2.2 görs en genomgång av HEK:s felkällor och deras konsekvenser. De felkällor som kan ha störst påverkan på resultaten är bortfallsfelet och mätfelet. Eftersom de flesta variabler bygger på uppgifter från administrativa register så finns inget bortfall för dessa variabler när de redovisas på totalnivå. Bortfallet påverkar dock en del av de klassningsvariabler som skapas med hjälp av uppgifter från intervjun. Det gäller främst variablerna hushållstyper och socioekonomisk indelning. Konfidensintervall beräknas och för stora redovisningsgrupper är intervallen små. För personer med extremt låga eller höga inkomster är osäkerheten i beräkningarna större. Mätfelet är störst i uppgifterna som hämtas från telefonintervjun. Det gäller främst de frågor som avser arbetstid och olika utgifter för hela året. Det är svårt att uppskatta storleken av mätfelet. Täckningsfel och urvalsfel kan ha viss påverkan på undersökningens resultat. Felen varierar dock för olika variabler.

2.2 Osäkerhetskällor

De felkällor som man brukar redovisa är urval, ramtäckning, mätning, svarsbortfall, bearbetning och modellantaganden. Som nämndes under punkt 2.1 är det bortfall och mätning som utgör de största felkällorna.

2.2.1 Urval

HEK är en urvalsundersökning. Urvalsstorleken har under åren varierat mellan ca 10 000 och 19 300 (1997). Som urvalsram används RTB (Registret över totalbefolkningen). Alla individer som är 18 år eller äldre och som finns i RTB vid urvalstillfället har chans att bli dragna. Urvalet är ett s.k. nätverksurval och stratifierat. Stratifieringen har varierat över åren. I 2000 års

undersökning bestod urvalet av 2 strata: Individer 18-74 år och individer 75- år. Gruppen 75- år är överrepresenterade i urvalet eftersom särskild redovisning görs för de allra äldsta. Eftersom det är ett urval av befolkningen som ingår i undersökningen kan det bli viss osäkerhet när man redovisar variabler som är extremt snedfördelade, t.ex. reavinst. Det påverkar också osäkerheten för variabler där reavinst ingår.

2.2.2 Ramtäckning

De brister som finns när det gäller urvalsramens täckning av målpopulationen är små. Övertäckningen var knappt 1 procent i HEK2001. I övertäckningen ingår numera de som har mycket låga eller ofullständiga inkomst-, bidrags- eller taxeringsuppgifter. Före 1995 års undersökning redovisades dessa som bortfall men för att undvika att den metod för bortfallskompensation som används ska leda till överskattning av hushållens inkomster har vi valt att betrakta dem som övertäckning. Den undertäckning som förekommer förklaras främst av det glapp i tid som finns mellan urvalsdragning och referenstillfälle, vilket betyder att vi saknar information om de individer som ej fanns i RTB vid urvalstillfället men som tillkommit fram till den 31/12 undersökningsåret. Detta problem är störst i bortfallet. För svarande i intervjun finns uppgift om vilka som tillkommit till hushållet efter urvalsdragningen. Undertäckningen bedöms dock vara liten.

2.2.3 Mätning

Uppgifter samlas in genom telefonintervjuer, från administrativa register och genom manuell överföring av uppgifter från självdeklarationen.

Intervju

Intervjuerna genomförs med datorstöd. Intervjuerna genomförs under det första kvartalet året efter undersökningsåret. Frågor om hushållets sammansättning avser förhållandet den 31/12 undersökningsåret, medan övriga frågor gäller hela undersökningsåret. Frågor ställs också för alla individer i hushållet. Det innebär att en stor del av frågorna besvaras i en s.k. indirekt intervju. Exempel på felkällor i intervjun är att uppgiftslämnaren kan missförstå frågorna eller att svaret registreras felaktigt. För att minimera dessa felkällor finns kontroller inbyggda i intervjun. Den största felkällan är dock minnesfelen eftersom de flesta frågor avser förhållanden minst 12 månader bakåt i tiden. Frågor om utgifter för tandvård, sjukvård och läkemedel kan också vara svåra att besvara eftersom högkostnadsskydd, rabattsystem m.m. påverkar utgifterna. För att försöka minska risken för minnesfel finns ett utdrag av frågorna i informationsbrevet. Hushållet har då möjlighet att förbereda sig genom att ta fram uppgifter innan intervjun genomförs.

Administrativa register

De administrativa registren är i första hand till för administrativa ändamål och svarar därmed inte alltid mot statistikens behov. Ett exempel på detta är hushållets sammansättning. I telefonintervjun frågar vi efter hushållets medlemmar och kan på så vis skapa ett hushåll kring urvalspersonen. För bortfallet används uppgifter från RTB (Registret över totalbefolkningen). I RTB-familjen ingår personer som är gifta med varandra (även registrerat partnerskap), barn oavsett ålder samt sammanboende som har gemensamma barn. RTB-familjen kan bestå av maximalt två generationer. För sammanboende par utan gemensamma barn finns inga uppgifter för att skapa korrekta hushåll. Därmed sker en överskattning av andelen ensamstående och ensamstående hushåll.

I en studie om hushållets sammansättning har svaren i intervjun jämförts med

registeruppgifterna. För 85 procent av hushållen stämde uppgifterna. För ensamboende och ensamstående med barn enligt RTB var skillnaden störst. För att kontrollera kvaliteten på andra viktiga variabler görs en avstämning mellan olika register. Kvaliteten på uppgifterna i de administrativa registren har blivit bättre under senare åren.

Överföring från självdeklarationen

Vid den manuella överföringen av uppgifter från självdeklarationen (för de individer som har reavinst eller reaförlust) kan fel uppstå vid överföringen av uppgifterna. Det kan också finnas fel som uppstått när skattemyndigheten rättar deklarationen. Skattemyndigheten rättar de uppgifter som är underlag för taxeringen men inte de detaljerade uppgifterna. För att minska risken för fel görs kontroller där de överförda uppgifterna stäms av mot de slutliga taxeringsuppgifterna (bl.a. summeringskontroller).

2.2.4 Svartsbortfall

Svartsbortfallet i HEK2001 var 27 procent. Andelen som avböjde medverkan var 14,1 procent, andelen ej anträffade 9,9 procent och andelen med förhindrad medverkan 3,0 procent. I bortfallet är följande grupper överrepresenterade: De allra äldsta (75 år eller äldre), de som saknar löneinkomst, socialbidragstagare, de som invandrat till Sverige, de som bor i storstadsområdena i Stockholm och Malmö. Bland de svarande är barnfamiljerna överrepresenterade.

Svartsbortfallet i HEK har ökat under 1990-talet. Bortfallet har dock varierat mellan åren. De år då urvalet varit stort har bortfallet varit högre. I samband med att målpopulationen utökades till att omfatta äldre personer som bor i s.k. särskilt boende (boende på institution) höjdes bortfallsnivån eftersom det är en svår grupp att intervjua. I HEK99 var bortfallet ca 30 procent. För att motverka en fortsatt ökning av bortfallet gjordes en del förändringar inför HEK2000. Frågeinnehållet sågs över i samråd med användarna och informationsbrevet arbetades om. I HEK 2001 var bortfallet något högre än i HEK 2000.

Två olika skattningsförfaranden används i HEK, ett där endast svarande i intervjun ingår och ett där hela urvalet tas med i beräkningarna.

När endast de svarande ingår används hjälpinformation från administrativa register i skattningsförfarandet för att kompensera för bortfallet, s.k. kalibrering. Vid redovisning av uppgifter som helt bygger på intervju svar används detta skattningsförfarande. Vid redovisning av variabler som finns i administrativa register används skattningsförfarandet då hela urvalet används. Detta gäller också för redovisning av hushållstyper. Eftersom intervjubortfallet ersätts med registeruppgifter för hushållssammansättningen (se under 2.2.3) överskattas antalet ensamboende och ensamstående med barn.

2.2.5 Bearbetning

Ett omfattande gransknings- och rättningsarbete utförs. För intervjun genomförs kontroller i samband med intervjun och efter avslutad intervju, logiska kontroller och värdekontroller. Trots detta förekommer fel i materialet. Exempelvis är sysselsättningsnivån under året svår att mäta. Automatisk kodning av socioekonomisk grupp görs. Ca 70 procent kodas på detta sätt. Övriga 30 procent kodas manuellt.

De variabler som är hämtade från olika myndigheters register håller numera god kvalitet.

Vid skapande av variabler kan fel uppstå. Omfattande kontroller görs där de skapade

variablerna bl.a. stäms av mot uppgifterna från de administrativa registren.

2.2.6 Modellantaganden

För barnomsorgsutgift, boendeutgift och arbetstid görs vissa modellantaganden.

2.3 Redovisning av osäkerhetsmått

För medelvärdes-, antalsskattningar och gini-koefficient redovisas osäkerheten med ett konfidensintervall som bildas av skattningen \pm felmarginalen. Konfidensintervallet innehåller det sanna populationsvärdet med 95 procent sannolikhet

I inkomstfördelning används ofta redovisning i fraktiler (median, kvartiler och percentiler). För dessa mått finns för närvarande ingen bra metod för att redovisa osäkerheten.

3 Aktualitet

3.1 Frekvens

Uppgiftsinsamling och publicering görs årligen. De insamlade uppgifterna avser till största delen kalenderåret.

3.2 Framställningstid

Cirka 1 år och 4 månader efter undersökningsårets slut. För HEK2001 redovisades preliminär inkomststatistik ca 10 månader efter undersökningsperiodens slut.

3.3 Punktlighet

Publicering följer publiceringsplanen för serien Sveriges officiella statistik. Normalt sker publiceringen i maj andra året efter undersökningsåret.

4 Jämförbarhet och sam användbarhet

4.1 Jämförbarhet över tiden

Mellan åren 1975 och 1989 är jämförbarheten god vad gäller inkomstmått. Detsamma gäller för åren 1991 och framåt. Skattereformen 1990/91 påverkade dock jämförbarheten mellan tidsperioden före respektive efter reformen. Genom skattereformen blev tidigare skattefria inkomster skattepliktiga. De inkomster som påverkades av reformen var lön, ränta och utdelning, realisationsvinst, faktorinkomst, disponibel inkomst, arbetsinkomst, summa skattepliktiga inkomster, inkomst/underskott av kapital, taxerad förvärvsinkomst, taxerad inkomst av kapital, beskattningsbar förvärvsinkomst och beskattningsbar inkomst av kapital. Jämförbarheten försvåras också av att gamla taxeringsbegrepp ersattes av nya. För att förbättra jämförbarheten har SCB för åren 1989 och 1990 gjort uppskattningar av skattereformens effekter på inkomstbegreppen, dvs. för åren 1989 och 1990 finns förutom de ordinarie uppgifterna också uppgifter beräknade enligt 1991 års skatteregler.

4.2 Jämförbarhet mellan grupper

4.3 Samanvändbarhet med annan statistik

Vid jämförelser med annan statistik för hushåll bör man vara uppmärksam på hur hushållet är definierat. Fr.o.m. HEK 1991 kommer uppgifter för både kosthushåll och familjeenheter att kunna redovisas (se under 1.1.1 Objekt och population). Det kan finnas skillnader i populationsavgränsning mellan olika typer av individ- och hushållsstatistik. Inkomstbegreppen kan också vara definierade på olika sätt, t.ex. disponibel inkomst.

5 Tillgänglighet och förståelighet

5.1 Spridningsformer

Undersökningen publiceras årligen i SM (Statistiska meddelanden), serie HE21. Den senaste rapporten från 2001 års undersökning har beställningsnummer HE SM 0301 och kan beställas från SCB, Publikationstjänsten, telefon

019-17 68 00. SM:et finns också på SCB:s hemsida under Hushållens ekonomi;

Inkomstfördelningsundersökningen, http://www.scb.se/sm/HE21SM0201_ikortadrag.asp

Inför publiceringen av SM släpps också ett pressmeddelande som återfinns på SCB:s hemsida, www.scb.se/press/pressinfo.asp.

På SCB:s hemsida återfinns också resultat från undersökningen redovisade i form av ett antal tabeller. Du hittar dem under Befolkning och välfärd; Inkomster och inkomstfördelning.

HEK utgör basmaterial i SCB:s mikrosimuleringsmodell FASIT. FASIT är ett verktyg för att simulera budget- och fördelningseffekter av tänkta regelförändringar i t.ex. skatte- och bidragssystemen. Tillgång till FASIT får man genom ett abonnemang.

5.2 Presentation

Framgår av publiceringen.

5.3 Dokumentation

HEK är dokumenterad i form av beskrivningar över registerinnehåll, variabelinnehåll samt definitioner av begrepp och variabler. Frågorna i intervjun finns också dokumenterade.

5.4 Tillgång till primärmaterial

SCB utför på uppdragsbasis specialbearbetningar av undersökningens samtliga årgångar. Efter särskild prövning kan forskare och utredare få tillgång till avidentifierade mikrodata för egna bearbetningar. Detsamma gäller också för tillgång till avidentifierade mikrodata i mikrosimuleringsmodellen FASIT.

5.5 Upplysningstjänster

SCB:s program för Ekonomisk välfärdsstatistik ansvarar för undersökningen om Hushållens ekonomi (HEK)/Inkomstfördelningsundersökningen, den totalräknade inkomststatistiken (IoF), den urvalsbaseerade longitudinella individdatabasen (LINDA) samt mikrosimuleringsmodellen

FASIT.

Frågor om HEK besvaras av Åsa Karlsson och Petter Lundberg. Frågor om inkomststatistik på regional nivå besvaras av Håkan Schultz. Samtliga nås på telefon 019-17 60 00.